BOUWEN EN MARIONETTEN

BRENGEN

SAMENWERKING EN UITWISSELING

door

HANNIE HALMA

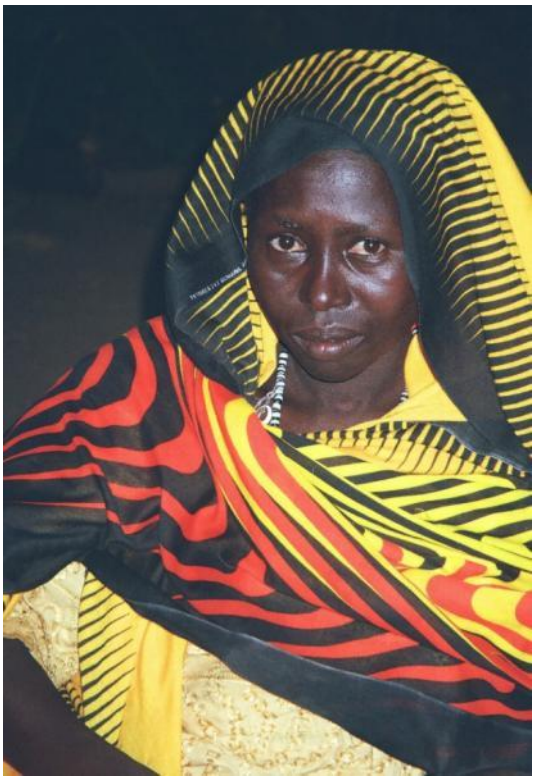

Maart/april 2008
Khartoem, Kadugli, Kauda, Shuwaya, Kadorow, Heiban en Oya

EEN BIJZONDER WELKOM

Wekenlang rondtrekken in een bus of lorrie, achterop een motor of gewoon *temshi*, lopen van hier naar daar, heeft veel opgeleverd. Over de vele besprekingen, ongelooflijke inzet van lokale mensen en beslissingen die in overleg met Tawfig Cucu Moya genomen zijn, ben ik zeer tevreden. Over enkele weken is de bouw in Lumoraign, Shuwaya, voltooid: dan staat er een lagereschool met vijf klassen, een centrum voor vrouwen met twee grote lokalen en een kantoor, en blinkt er een duivenhuis op in de zon. De schuin geplaatste daken vormen een inleiding op wat wellicht komen gaat: kleinschalige wateropvang waardoor bevloeiing van akkers tijdens het droge seizoen mogelijk is en een extra oogst wordt binnengehaald.

Malik, het hoofd van de bouwvakkers en degene die het werkcontract ondertekende, heeft dan met zijn mannen een enorme klus geklaard. De gebouwen zien er nu al goed uit, maar dat zal nog verbeteren als er ramen en deuren zijn aangebracht en de muren bepleisterd.
Zijn ploeg bestaat uit vier personen: twee van hen zijn de bouwers, een draagt bakken cement aan en de vierde plaatst stapels stenen op een plank zodat ze voor het grijpen liggen.
Er is enig oponthoud geweest omdat een metselaar ernstig ziek was en wekenlang in Heiban bij Tawfig's oom Annur, werd verpleegd. Inmiddels is hij weer aan het werk en vordert de bouw in hoog tempo.

Het vorig jaar werd er door Norwegian Church Aid een waterpomp geslagen zodat het maken van stenen mogelijk is en inmiddels staat enkele honderden meters verderop een klein centrum voor gezondheidszorg dat binnenkort opengaat. Samenwerking tussen lokale overheid en Unicef resulteert in tafels, stoelen en schoolborden terwijl de leermiddelen door Nuba Relieve Rehabilitation Development Organization zijn geschonken.

Deze keer trekken we regelmatig naar Shuwaya. Meestal zit ik achterop, tel niet langer de bergen die we achter ons laten en raak gewend aan het ontwijken van doornige takken.
Op momenten dat Tawfig's motor het begeeft, mogen we die van Nasr Eldin gebruiken. Een eigenzinnig gevaarte dat weigert ons naar boven te brengen, maar wel toestaat dat we ronkend en in vliegende vaart afdalen.

Onze officiële bijeenkomst in Lumoraign is hartverwarmend. Eerst gaan we mee naar een plek veel verderop waar de laatste drie lokale ovens worden gebouwd. Hier dragen vrouwen ongebakken bricks aan die volgens een aloud systeem zorgvuldig worden gestapeld zodat daar tussenin vele stapels hout passen. Daarna wordt de gehele rechthoek met mud bestreken en wacht men een nacht waarna de brand erin gaat.

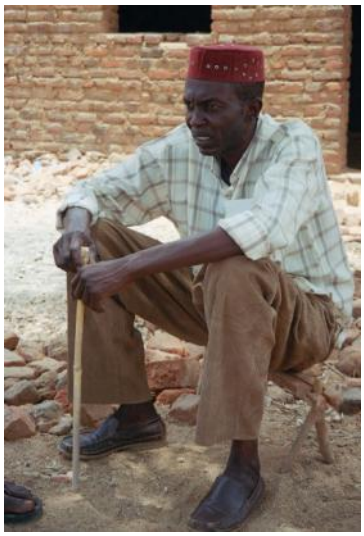

Na twee dagen neemt de hitte af en liggen honderden duurzame stenen voor het oprapen. De gemeenschap heeft hard gewerkt en dat zal nog enkele weken doorgaan: vrouwen brengen dagelijks het benodigde water om cement aan te maken en mannen doen het zware werk: sjouwen honderden stenen van de stookplaats naar het bouwterrein.

Hanan Ibrahim spreekt me in het Engels toe. Ze is ongelooflijk leergierig en zag er niet tegenop lessen te volgen om haar belofte van december waar te maken: me in mijn `eigen' taal welkom te heten. Na haar werk op het land en vele huishoudelijke beslommeringen ging ze nog een stap verder dan gebruikelijk en werd daarbij geholpen door haar schoonmoeder met wie ze het goed kan vinden. Zíj is degene die haar toestemming verleende en haar twee kinderen opving tijdens de lessen.

Hanan leeft al twee jaar in onzekerheid over haar status als echtgenote van een soldaat die in het diepe zuiden is gestationeerd. Al die tijd heeft ze enkel teken van leven ontvangen. Ze gaat ervan uit dat hij nog leeft, opnieuw trouwde en er kinderen uit deze verbintenis zijn geboren. Maar hoe komt ze daar achter?

Ze aarzelt tussen nog twee jaar wachten, zodat ook voor haar omgeving vaststaat dat haar man niet terugkeert, of naar het zuiden reizen om hem op te sporen en daar helderheid te krijgen: voorwaarde om te kunnen hertrouwen met de aardige man die haar in zijn hart heeft gesloten. Intussen bouwt ze vastberaden haar eigen mogelijkheden uit en neemt met behulp van twee clangenotes de leiding van het Centrum voor Vrouwen op zich.

De verbazing is groot als men op het scherm van een DVD speler echte ossen ziet lopen, men pijlen ziet die naar de gewenste schofthoogte wijzen en de dieren uiteindelijk een heuse ploeg trekken. Binnenkort wordt dit voor de vrouwen in Shuwaya werkelijkheid: over enkele weken zullen de lessen in het gebruik van ossen en ploeg beginnen!

Twee enthousiaste onderwijzers, Abraham en James, hebben in Kenia als kleine jongens geleerd ossen te trainen en zij stemmen in met mijn verzoek zes vrouwen van Shuwaya, Kadorow en Heiban te trainen. Daaraan voorafgaand hebben zij drie weken nodig om de ossen in te werken, hen te leren bevelen op te volgen en zo meer.

Het betekent dat het regenseizoen deze keer mogelijkheden biedt, er kan geploegd worden en op drie plaatsen zullen de eerste inkomsten binnenkomen!

Inmiddels heeft Abraham tekeningen voor Tawfig gemaakt, niet alleen van de ploeg en een juk, ook van een bijenkast zoals zijn vader die vroeger maakte. Bijen en honing, hij weet er alles van en zal binnenkort ook deze kennis overdragen. Volgens Nasr Eldin, de bestuurder van Heiban, groeien er in Shuwaya bloemen die nergens anders voorkomen waardoor bijen honing produceren van uitzonderlijke kwaliteit en smaak.

Bovendien heeft Faïsa, voorzitter van het centrum voor vrouwen in Kadorow, toegezegd haar collega's in Lumoraign een week lang les te geven. Hen leren houdbaar vruchtensap, jam, gekonfijte vruchten en tot poeder vermalen tomaten te maken. Ook hiermee zullen ze de lokale markt veroveren.

Naast het feit dat de onderwijzers de laatste maanden al aan tientallen volwassenen les geven, zet de bouw van onze Driehoek meer in gang. Even verderop staan vier kleine, van gebakken stenen gebouwde winkeltjes. Het is voor het eerst dat men afwijkt van de uit rietmatten opgebouwde kramen waar allerlei artikelen worden verhandeld.

`Misschien komen binnenkort ook degenen die nog steeds hoog in de bergen schuilen, naar beneden,' zegt Nasr Eldin. `Zoveel activiteiten tonen overduidelijk dat er vrede heerst in ons gebied.'

Ons bezoek aan Kadorow maakt duidelijk dat de waarde van het centrum groot is.
Volkomen onverwachts, omdat communicatie vanuit Heiban onmogelijk is, arriveren we en treffen zeker twintig vrouwen aan die rondom Faïsa zitten. Ze heeft haar agendapunten keurig op papier staan en als eerste staat hun toekomst ter discussie. `We hebben een prima start gemaakt maar hoe gaan we nu verder en wat pakken we aan? Laten we een lijst van mogelijkheden maken…'
Door onze komst wordt de bespreking opgeschort en enthousiast nemen ze ons mee naar binnen. Vertellen over hun samenwerking met Zeinab Balandia, de officiële opening door Nasr Eldin en de aanwezigheid van vele genodigden.
Het karkadeesap dat een flinke hoeveelheid vitamine C bevat, smaakt heerlijk. Een pot jam gaat straks mee naar Nederland en de professionele bakjes met zoete broodjes zien er prachtig uit. De dames hebben goede zaken gedaan tijdens de opening en dit is al wat rest: een tafel vol houdbare levensmiddelen die dienen als voorbeeld voor anderen.

Tijdens mijn laatste bezoek aan het Nuba Gebergte, de lange tochten naar Shuwaya en vele wandelingen rondom Heiban viel op dat de rotsbodem bezaaid ligt met brokken albast, soms dooraderd met kleurig rood, een andere keer in goudgele tinten. Prachtig, natuurlijk materiaal waarvan de vrouwen sieraden kunnen maken mits ze de daarvoor benodigde instrumenten hebben.
Als mijn tas opengaat kijken de vrouwen verbaasd toe. Ze zien handzagen die het eerste werk doen: van grote brokken vele kleine maken. In de meegenomen tumbler worden ze afgerond, en met een kleine boormachine en extra hulpstukken kunnen gaatjes worden geboord of inkepingen gemaakt. Voorbeelden in een boek geven hen voldoende ideeën over de wijze waarop ze prachtige kettingen kunnen maken. Bovendien bieden schaven en beitels andere mogelijkheden, het maken van dieren bijvoorbeeld waarvoor grappige hazen als voorbeeld dienen. Tawfig demonstreert hoe een en ander in zijn werk gaat en belooft hen les te geven als hij terug is uit Khartoem.
Enthousiast klappen ze in hun handen en de eerste danspassen worden gezet. Een oude vrouw komt met haar stok in haar uitgestrekt armen naar me toe en nodigt me uit haar te volgen.
Ze nemen me op binnen hun kring en we vieren feest, zingen en dansen in de volle overtuiging dat allen een betere toekomst tegemoet gaan.
Het is bijzonder om te zien hoe van heinde en ver nog steeds vrouwen binnendruppelen. Zich verrast aansluiten bij de anderen en dansen binnen de door hen gebouwde omheining.

Keer op keer start Tawfig de motor die we van Nasr Eldin hebben geleend maar het ding weigert aan te slaan. Buiten de poort zal het vast beter gaan, het ruime dal biedt meer mogelijkheden om te duwen, hard te lopen en erop te springen. Bovendien staan er inmiddels enkele jongens klaar om de nodige hulp te bieden.

Al met al neemt het een half uur in beslag voordat ik weer achterop zit en we in een flinke stofwolk verdwijnen, nagezwaaid door vele handen. Zolang heeft Faïsa niet gewacht, ze heeft een lange agenda die afgewerkt moet worden…

Vanmorgen tuffen we naar hoofdonderwijzer Mustafa in Oya en spreken af zaterdagmorgen terug te komen. Dan heeft hij meer tijd voor een gesprek en lopen we naar de laatste tub die over enkele dagen gestookt zal worden, zien we stapels rotsblokken, zand en gravel bij de lagere school voor het laatste klaslokaal en het duivenhuis die nog gepland staan. Nu heeft hij zelfs geen tijd om thee te zetten maar gaat weer aan het werk. De kinderen moeten op tentamens worden voorbereid en er is nog veel te doen.

Als we terugkeren staat de thee klaar: een geurig, gezond drankje gezet van honderden *magaléla*, piepkleine bloemetjes. We wandelen naar een plek veel verderop, waar vlakbij een prachtige seringenboom de *tūb* klaarstaat om zijn laatste stenen te leveren.
Daarmee is aan alle eisen voldaan en Tawfig overhandigt hem het schoolgeld voor vijftig weeskinderen, net zoals hij eerder in Shuwaya heeft gedaan. Ook hier worden de kleur van de uniformen en de maten genoteerd en belooft Tawfig alles in Khartoem aan te schaffen. Over enkele weken worden ze afgeleverd zodat het nieuwe schooljaar kleurrijk van start kan gaan. Bovendien zal Annur wekelijks geiten kopen die, zodra het totaal van dertig is bereikt, door Mustafa opgehaald kunnen worden: een kudde die jaarlijks schoolgeld opbrengt.
Nadat het contract voor deze drie componenten is getekend, wordt het tijd voor ontspanning en een heerlijke maaltijd. In de kleine keuken zijn drie vrouwen al uren bezig om *kisra* te maken, flinterdunne pannenkoekjes. Als ik mijn hoofd naar binnen steek om hen te begroeten en op mijn hurken naar binnen schuifel, slaat de rook me tegemoet. In deze *tukul* kun je nauwelijks rechtop staan en het houtvuur produceert niet alleen veel hitte, ook slaat er voortdurend damp in je gezicht en beneemt je je adem. Het is dan ook geen wonder dat hier zoveel longziektes voorkomen.

Gisteren kwam dit nog ter sprake toen we de lange wachttijd op de komst van Nuba leider Abdel Aziz met gevarieerde gesprekken kortten. Zaki Samwiil van Samaritan's Purse vertelde over het programma dat een van zijn medewerkers uitvoert. Joseph heeft in kleine gehuchten groepen vrouwen getraind om buiten te koken, in kleine stenen ovens die ongeacht het seizoen gebruikt kunnen worden. Zijn organisatie doet ook iets met landbouw en start binnenkort een bijen project.
Samaritan's Purse houdt kantoor in Kauda en bestrijkt de hele regio van Heiban. Zij kunnen snel inspringen op behoeftes, een programma van nabij monitoren en bijstellen als dat nodig is. Bovendien zijn ze in staat ook tijdens het regenseizoen de meeste dorpen te bereiken.
Dat klinkt goed en lijkt een betere optie dan verdergaande samenwerking met Ru'ya Association. Vanuit Kadugli zijn er altijd redenen om de lange reis naar het binnenland nog even uit te stellen, het regenseizoen beïnvloed voortgang en het tempo van uitvoering ligt mede daardoor niet erg hoog. Het bestuur bestaat uit hoog opgeleide vrouwen met geweldige idealen ten aanzien van de ontwikkeling van Nuba vrouwen. Lastig is dat zij twee agenda's voeren en praktische hulp lager op de prioriteitenlijst staat als het op de kaart zetten van eigen capaciteiten.

Een uur later treffen we elkaar opnieuw, fotograferen allebei de os waarover opperbevelhebber Abdel Aziz straks heen moet springen. Het lijkt ons zinvol om samen het een en ander op poten te zetten. Een project van stenen ovens die de Samaritan's nu al bouwen samen met onze Solar CooKits wellicht? Nog meer stimulans in het starten van honingproductie bij onze Centra voor Vrouwen? Een bezoek van Günter Friedmann in november 2009 aan projecten van ons én van hen?
Even later begroet ik collega Jacob en we spreken af per e-mail contact te houden. In november zullen we de tijd nemen om onze programma's en wensen door te nemen, te kijken

op welke vlakken we kunnen samenwerken en wie er wat kan financieren. Het zou mooi zijn als deze bespreking uitmondt in samenwerking die de vaart erin houdt en begeleiding van nabij garandeert.

Enkele dagen later stelt Awad Chamis zich voor, hij werkt als landbouwdeskundige voor FAO, de Food and Agriculture Organization van de Verenigde Naties. Hij wil graag een afspraak maken om samenwerking te bespreken maar helaas ontbreekt daarvoor de tijd. We moeten het doen met het kwartier dat rest voordat we naar Kauda afreizen en vandaar per helikopter naar Kadugli terugkeren.
Het is jammer dat Heiban niet per email te bereiken is en telefoonverbinding eveneens onmogelijk blijkt. Daarom spreken we af dat Tawfig hem in Heiban zal opzoeken en beide mannen zijn aanbod bespreken: hulp bij het starten van de groente pilot in Shuwaya en Heiban. Het doneren van middelen en zaden net zoals hij dat eerder in Kadorow heeft gedaan. Bovendien zetten we in november ons gesprek voort en wie weet waartoe dat zal leiden…

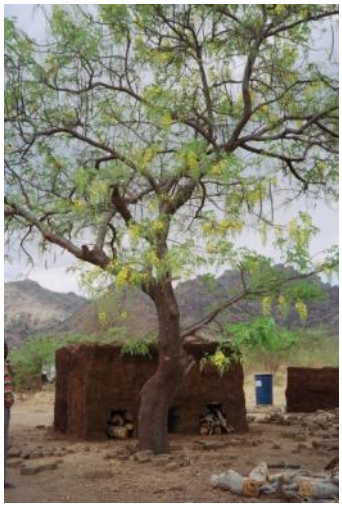
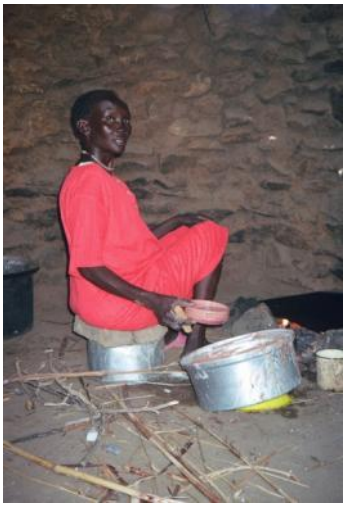

MARIONETTEN

Deze keer reist Heddy Veltkamp met ons mee met in haar koffers verschillende marionetten die als voorbeeld zullen dienen voor de cursisten. De een is gemaakt van kalebassen terwijl onderdelen van een andere pop zijn uitgesneden uit zacht verpakkingsmateriaal. Gereedschap, lijm en kleurige doeken dienen straks als start van de lessen.
Heddy wordt vergezeld door Omer Mahana. Hij is niet alleen steun en toeverlaat tijdens haar wandeling naar het ministerie maar vertaalt ook alsof hij nooit anders heeft gedaan. Niet iedereen spreekt Engels en het blijkt een moeilijke klus omdat ook cultuurelementen omschreven moeten worden.

In Kadugli worden we 's avonds laat verwelkomt door Jasr en slapen onder het afdak dat tegen zijn huis is geplaatst, te moe om nog wat te eten.

Vroeg in de morgen ontmoeten we Wahid Eldin, de Generaal President van het Ministerie van Welzijn. Ondanks alle informatie die het vorig jaar in maart en december is verstrekt en achtergelaten, ondanks de vele telefoontjes van de afgelopen weken is hij er op wonderlijke wijze vanuit gegaan dat een belofte niet wordt nagekomen en Heddy niet meekomt.
Dat betekent dat zijn medewerkers geen uitnodiging kregen om de workshops te volgen, er geen ruimte is gereserveerd en er geen gereedschap en materiaal klaarligt.
Het is even slikken, maar het misverstand is meteen uit de wereld als ze haar tas uitpakt en voorbeelden laat zien, boeken overhandigd die als informatieve achtergrond zullen dienen.

Kantoorruimtes worden bekeken maar blijken niet groot genoeg om twintig maatschappelijk werkers les te geven. Dan besluit Wahid met zijn steun en toeverlaat Hawda en Heddy naar de markt te rijden, er een tent en stoelen te huren en materiaal te kopen. Morgenochtend kunnen de lessen van start gaan op voorwaarde dat ik de financiën schenk die nodig zijn om cursisten aanwezigheidspremie te geven, een certificaat na afloop en zo meer. Nog steeds leer ik bij, merk dat de regels hier toch wat anders zijn als in Nederland en prijs me gelukkig met het reservegeld dat een oplossing biedt.

Wahid Eldin stelt voor om vrouwenbesnijdenis ter discussie te stellen want in Kadugli sterven per jaar zo'n vijftig vrouwen of baby's tijdens de bevalling. Op ditzelfde moment is Unicef met een grote campagne bezig en de combinatie van hun posters over *Selima*, het niet besnijden, en een marionettenspel over hetzelfde onderwerp kan stimulerend werken…'

De volgende ochtend worden bladeren en afgevallen takken op een hoop geveegd, staat een kleurige tent in een mum van tijd overeind en staan tafels en stoelen uitnodigend klaar.
De eerste mannen en vrouwen zoeken een plek en wat later zullen anderen volgen, al dan niet met een peuter op schoot.
Samenvatting uit het verslag van Heddy:
Zij vertellen over hun ervaringen: het werken met kindsoldaten, zwangere vrouwen of moeders en kinderen, weeskinderen, gezondheidszorg en problemen die worden veroorzaakt door de diversiteit aan stammen.
Er wordt lang gediscussieerd over jonge kinderen die in het leger dienen. Ofschoon het officieel verboden is, zijn de jongens bij beide legers welkom terwijl voor ouders elke binnen gebrachte munt helpt in leven te blijven.
Als tweede onderwerp komt educatie aan de orde. Nog steeds mogen niet alle meisjes naar school, ze horen thuis te blijven om water te halen of huishoudelijk werk te doen. Hun vaders vragen zich af waaróm ze naar school zouden gaan want in de hoofdstad doen mannen het werk en belanden vrouwen in de keuken.

Dan zijn er de zorgen van moeders met kleine kinderen want op veel plaatsen liggen mijnen en de kleintjes beseffen absoluut niet wat een gevarenzone betekent. Ook op het platteland heerst een immens probleem: er is nauwelijks of geen besef over de gevaren van het drinken van stilstaand water. En hoe moet dat als het regenseizoen inzet en er een vergrote kans op epidemieën is?

Er volgt een lange discussie en uiteindelijk kiest de groep ervoor om drie lijnen uit te zetten: een gezin dat geconfronteerd wordt met de problemen van besnijdenis, een meisje dat onderwijs belangrijk vindt en een jongen die soldaat wil worden.

De dagen erna worden marionetten gemaakt: een modern soort met houtpoeder en een lokale van kalebassen. Er wordt gezaagd en geplakt, genaaid en getimmerd, gedanst en gezongen. De groep vindt het heerlijk om concreet bezig te zijn en tevens wordt duidelijk wie er beeldende talenten heeft.

Duidelijk praten zodat iedereen je hoort, je verlegenheid vergeten en ook nog allerlei emoties laten horen, is moeilijk. Het kost heel wat tijd om mensen hiertoe te verleiden, dit te vertalen naar bewegingen met de pop zodat die tot leven komt.

Iedereen uit de buurt komt langs om te zien wat er allemaal gebeurt op het terrein van het Ministerie van Welzijn. Het gaat als een lopend vuurtje rond en steeds meer mensen bezoeken de repetities. Ze moedigen de cursisten aan om er nog een schepje bovenop te doen en als het goed gaat reageren ze met luid gejuich en geklap.

Het marionettenspel:

En jong meisje komt zingend op met een lied dat verhaalt hoe leuk het is om naar school te gaan. Ze verteld haar droom: ze wil naar school, leren lezen en schrijven. Dan zal ze boeken lezen waarin staat hoe je mensen kunt genezen want ze wil dokter worden en de zieke mensen in haar dorp helpen…

Moeder gaat naar vader en verteld hem dat hun dochter enthousiast is en intelligent. Ze zou naar school moeten. `Maar waarom?', vraagt vader, `ze verspilt haar tijd ermee en ik mijn geld!'

Moeder vertelt hem dat ze later als volwassen vrouw een mooie baan kan vinden. Tijden veranderen en tegenwoordig zijn er ook vrouwen op officiële posten te vinden, ze werken en verdienen geld.

`Ach, uiteindelijk eindigt de vrouw toch in de keuken,' zegt vader.

Moeder geeft zich niet gewonnen. `Denk aan later, aan de toekomst als we zelf oud zijn en ziek kan een slimme dochter ons toch ook helpen?!'

`En wie moet het betalen?', vraagt vader.

`Daar denken we over na, misschien vinden we samen een oplossing,' zegt moeder.

Moeder vertrekt en vader blijft nadenkend zitten. Het meisje komt weer voorbij en zingt vrolijk een schoollied, de baby (een meisje) kruipt naar vader en gaat bij hem op schoot zitten. De zoon komt spelend voorbij en speelt een spel alsof hij in het leger zit.
Vader blijft met de baby achter en speelt met haar, dan roept hij moeder en zegt: 'Ik denk dat onze jongste dochter de leeftijd heeft bereikt om besneden te worden'.
Moeder begint te jammeren: `Nee, nee, nee, doe dat niet alsjeblieft. Als je dat doet dan geef je haar op haar latere leeftijd een probleem mee. Ze zal veel moeilijkheden krijgen met de geboorte van haar kinderen, ze zal veel pijn hebben, haar baby kan sterven en zijzelf ook! Alsjeblieft denk na over de toekomst die je dit kind wil meegeven?'
Vader: `Maar het is onze traditie! Traditie is traditie en daar moeten we ons aan houden!'
Hij staat verhit op, de baby valt, begint te huilen en kruipt naar haar moeder.
Moeder: `Maar wanneer besef je nou toch dat tijden veranderen! Het is niet goed om je kind een probleem mee te geven in haar toekomst! Weet je nog dat bij mij ook is gebeurd? Onze eerste zoon is gestorven aan dit probleem. Weet je het nog?!'
(Er ontstaat ondertussen een fikse ruzie tussen vader en moeder)
Vader: `Je wordt te modern!! Het is niet goed om de tradities te veranderen, daar komt ongeluk van! We hebben genoeg gepraat en ik wil hierover niets meer horen!!' (Hij gaat schreeuwend en boos van het podium af)
Moeder pakt haar baby op en gaat naar de vroedvrouw.
`Alsjeblieft vroedvrouw, als er ooit iemand komt om deze baby te laten besnijden, alsjeblieft, weiger dat dan want ik ben haar moeder en wil niet dat mijn dochter besneden wordt.'
Vroedvrouw: `Hoe kan ik haar nou weigeren te besnijden, het is mijn bron van inkomsten.'
Moeder: `Maar je weet evengoed als ik dat het niet goed is om dat te doen. Het geeft problemen bij de geboorte van je kinderen en kinderen kunnen gemakkelijk sterven aan de gevolgen van een besnijdenis.'
Vroedvrouw: `Het is waar wat je zegt, maar ook ik heb eten nodig en wil ook wel eens een keer een mooie jurk dragen zoals jij aan hebt.'
Moeder: `Ik heb niks om je te geven, maar alsjeblieft besnijd mijn dochter niet. Het is jou taak om gezonde kinderen ter wereld te brengen.'
Vroedvrouw: `Daar verdien ik niks mee, dan krijg ik ten hoogste een zakje bonen.'
Moeder: `Maar als ik het merk dan ga ik naar de politie en geef ik je aan! Je weet heel goed dat het verboden is.'
Vroedvrouw begint te lachen: `Ach en wat doet de politie dan? Ze komen zelf met hun meisjes hier.'
Moeder vertrekt en gaat naar vader: `Alsjeblieft luister, ik heb een idee. Gebruik het geld wat je nodig hebt voor de besnijdenis van je jongste dochter voor het schoolgeld van je andere dochter.'
Militair komt zingend op. De zoon volgt hem.
Militair: `Goedemiddag! Ik heb gezien dat je een mooie, sterke, grote zoon hebt. Ik vind hem geweldig en kan hem goed gebruiken in het leger.'
Zoon (zeer enthousiast): `ja!'
Vader: `Nee, deze jongen is nog maar 14 jaar!'
Militair: `Maar hij is sterk! En gaat wat geld verdienen en dat zal je gaan helpen met de dagelijkse problemen.'
Zoon: `Ja, ik ben héél erg sterk.' (moeder geeft haar zoon een tik)
Vader: `Ik heb andere plannen met mijn zoon. Ik heb al erg lang schoolgeld voor hem betaald omdat ik wil dat hij later voor de koeien gaat zorgen. Ik wil dat hij landbouwer wordt, hij zal ons gebied hier in het Nuba Gebergte ontwikkelen voor onze kleinkinderen.'
Militair: `Maar de jongen wil het leger in!'
Zoon: `ai ai sir!!'

Vader: `Mijn zoon heeft nog niet de leeftijd bereikt dat hij kan beslissen over wat er gebeurd. Ik ben zijn vader en ík beslis!'
Moeder is erg blij en maakt waarderende geluiden.
Vader: Als de jongen oud genoeg is om zelf te beslissen dan mag hij het zelf weten, maar eerst wil ik dat hij zich ontwikkelt in de landbouw van het Nuba Gebergte.'
Militair vertrekt weer, dit keer met een triest lied.
De zoon huilt.
Vader verteld hem waarom het goed is om naar school te gaan: daarmee kan hij een betere toekomst krijgen en een betere baan. Uiteindelijk wordt de jongen weer blij en springt enthousiast op, zegt dat hij boer wil worden en gaat weg.
Vader en moeder blijven achter.
Moeder: `Oh papa, ik ben zo trots op je, je hebt erg mooi gepraat! Ik hou van je, dit inspireert me tot het maken van een heerlijk gerecht vanavond.'
Vader: `Mama, maar ik heb ook een wijze vrouw waar ik veel van leer.'
Ze knuffelen samen.
Vader: 'Ik heb ook nog eens nagedacht over de toekomst van onze dochters en ik denk dat je gelijk hebt.'
Moeder is helemaal enthousiast en laat haar waarderende gil horen.
Ze zingen en dansen, dan komen ook de andere poppen en zingen en dansen mee…

De laatste dag zijn ook de genodigden enthousiast over de voorstelling en wordt er stevig gediscussieerd over de mogelijkheid dit poppenspel verder te ontwikkelen. Bij het Ministerie van Welzijn zijn negen marionetten achtergebleven en een afgevaardigde van de Verenigde Naties wil er een reizende voorstelling van maken en gaat op zoek naar financiën. Het Ministerie van Informatie is ook enthousiast. Zij kunnen deze methode goed gebruiken om op een manier die vernieuwend is en meer mensen bereikt, informatie door te geven.
Bovendien lijkt het lokale televisiemensen een goed idee om er educatieve programma's mee te maken….

HEIBAN ALS TRAININGSCENTRUM

In Kadorow en Shuwaya hebben velen zich ingeschreven voor de workshops die Heddy zal geven, maar weinigen krijgen toestemming van hun echtgenoten. Langdurige afwezigheid en overnachten in de compound van NCA in Heiban is voor vele mannen nog een stap te ver. Daarom besluiten we ook meisjes in de groep van Shuwaya op te nemen, zestien en zeventienjarigen die op dit moment in de zesde klas zitten. Ze zullen vergezeld worden door enkele onderwijzers zodat geen van de ouders zich ongerust hoeft te maken.

's Morgens vroeg gaat het mis. De lorriebestuurder keert terug met twee vrouwen uit Kadorow in zijn laadbak want Shuwaya bleek onvindbaar. Uren later, terwijl Tawfig nog steeds op zoek is naar ander vervoer, blijkt dat ze na lang wachten zelf op pad zijn gegaan. De hele groep heeft vijf uur gelopen, berg op, berg af en hun hele repertoire aan liederen is inmiddels vele malen gezongen.

Niet veel later staat een theeketel op het vuur en trekken de eerste vriendinnen zich tevreden terug in het badhok waar ze voor het eerst van hun leven een héle emmer water gebruiken in tegenstelling tot het restje water dat thuis voor hen overblijft.
De vrouwen kijken hun ogen uit. Nog nooit eerder zijn ze in Heiban geweest, al die huizen, die tientallen mensen die passeren, kinderen die maar honderden meters hoeven te lopen om naar school te gaan en ezelskarren met water die passeren. Het is bijzonder als je uit het binnenland komt waar slechts enkele gezinnen bij elkaar wonen en in een uitgestrekt gebied tientallen gehuchten her en der verspreid liggen.
Enkele jonge meiden willen naar de markt, mensen zien en er zeep kopen in een van de kramen die er vast beter uitzien dan bij hen in de buurt. Uiteraard mogen ze niet alleen op pad en een half uur later komen we terug, schuiven aan op een van de bedden die gehuurd zijn op de markt en vertellen ze de anderen hoe geweldig het was.

Inmiddels is het ruime kantoor dat Nasr Eldin beschikbaar stelt schoongemaakt, staat er een enorme tafel vlakbij het kleine podium waarop de marionetten van Heddy zijn uitgestald en ligt het werkmateriaal voor het grijpen. Er melden zich vier onderwijzeressen voor de workshops en daar komen even later Bakhita en Fatima uit Kadorow bij.
Heddy laat de introductie grotendeels achterwege. Niet alleen is er geen elektriciteit waardoor een informatieve film niet kan worden vertoond, ook vertrekt de UNMis helikopter komende donderdag naar Kadugli waardoor de lestijd beperkt is.
Onvervaard gaat ze aan de slag, als er een misverstand is en opdrachten niet goed worden uitgevoerd is ze onverbiddelijk. `Omer, vertaal! Dít heb ik verteld en je hebt niet goed geluisterd. Kijk, zo moet je dit doen…'
Volkomen onwetend over deze manier van lesgeven, is het voor de cursisten even wennen. Maar het gaat snel en ze zijn zo gericht op dit volkomen nieuwe onderwerp dat binnen hun gezichtsveld komt, dat er ongelooflijk hard wordt gewerkt. Als de dag daarna ook de vrouwen uit Shuwaya zich bij hen voegen, stimuleert dat nog meer. Zelfs de onderwijzers laten zich meeslepen in dit avontuur en iedereen zaagt handen en voeten, knutselt neuzen en oren op een kalebas, verft het gezicht van een *kujur* groen terwijl anderen kleding naaien.

Nasr Eldin volgt de vorderingen van dag tot dag en lokale hoogwaardigheidsbeklederskijken verbaast naar hetgeen tot stand wordt gebracht. Tientallen kinderen, met hun jongste broertje of zusje op hun rug, nestelen zich stil in een hoek en even later komen zelfs hun oma's en grote broers mee. Intussen krijgen de marionetten langzaam maar zeker hun eigen gezicht en groeit het verhaal uit naar zijn definitieve vorm.

Heiban is een stadje in het binnenland waar men vooral leeft van de landbouw. Het wordt bevolkt door vijf clans, veelal Christenen met een andere cultuur, achtergrond en kennis als in

de hoofdstad. Daar hebben vooral de Arabische moslims het voor het zeggen: overheersen in de politiek en handel. Iedere vrijdag, *Jouma*, wordt in de moskee gebeden en de laatste jaren wordt hieraan een vrije zaterdag vastgeknoopt. In het binnenland is vrijdag een gewone werkdag, begint zaterdags het weekend en wordt de zondag geheiligd: kerkdiensten worden druk bezocht en gebed en zang wisselen elkaar urenlang af. Het is een gebied waar besnijdenis niet aan de orde is.

Sinds Nasr Eldin als bestuurder is aangetreden wordt nagedacht over vernieuwing van wetsvoorstellen en het verbeteren van de leefomstandigheden van vrouwen. `Deze workshops passen uitstekend binnen mijn beleid,' zegt hij. `Twintig jaar oorlog heeft voor zware trauma's gezorgd die velen niet de baas kunnen, zij zoeken vergetelheid in sterke drank. Dit slaat enorme gaten in de sociale structuur van het gezin, hun familie en nabije omgeving. Binnenkort wijzig ik de wet op handel in *marissa*: de verkoop aan huis zal verboden worden terwijl likeur als handelswaar op de markt wordt toegestaan: in het openbaar zodat iedereen ziet wie zich te buiten gaat aan sterke drank. Hierdoor zullen huiselijke drankgelagen afnemen, kinderen er niet langer getuige van zijn en wordt verkrachting voorkomen.'
Hij vertelt ons dat er nog twee zaken aandacht behoeven. `Vrouwen hebben een ongelooflijk zwaar leven, komen niet toe aan het schoonmaken van hun huis en bezoeken een ouderwetse *kujur* als ze gezondheidsproblemen hebben: tovenaars die een kwaal alleen maar erger maken dan die was. Help ons en neem deze onderwerpen op in jullie poppenspel.'

's Avonds vertellen de onderwijzeressen dat er in Heiban tientallen scholieren aan drank zijn verslaafd. Ze leren slecht, slapen hun roes uit in de klas of verstoren de les met vreselijk gedrag. Hun moeders stoken likeur en doen net als hun vaders mee aan dronkemansgelagen terwijl ze hun kinderen aan zichzelf overlaten. Als ze uit school komen en niets eetbaars vinden, zetten ze hun mond aan een kalebas met *marissa*. Een gewoonte die ze normaal vinden omdat ze nooit iets anders zien.

Het is schrijnend dat het drankverhaal ook voor de zeventienjarige Ikbal uit Shuwaya werkelijkheid werd. Haar moeder vluchtte al tijdens de oorlog, mishandeling en vernedering door een dronken echtgenoot werden haar teveel. Enkele jaren later, toen het meisje met de geitenkudde naar huis terugkeerde, vond ze in hun *tukul* alleen haar broertje die honger had en dorst. Vader was verdwenen en haar buren wilden niet vertellen waar hij was.
Ze ging bij zijn vrienden langs en vond hem pas veel later. Ergens tussen de struiken, dood geschoten tijdens een ruzie. Maar niemand heeft het erover hoe dat kwam, wie er begon en welke man een einde aan zijn leven maakte. Alle dorpelingen zwijgen…

Enkele malen per jaar komt haar moeder naar Shuwaya om haar kinderen te zien. Ze durft niet definitief terug te keren omdat haar dorpsgenoten niet accepteren dat ze met een andere man samenleeft, een vrouw moet haar plaats kennen ongeacht ruzies en erger.
Ikbal heeft vrede met haar moeders keuze. Dankzij de kudde kan ze voor zichzelf en haar broertje zorgen, gaat naar school en grijpt deze kans aan om buiten haar dagelijkse kringetje te treden. Voor het eerst in haar leven hoeft ze geen water te halen, kan zich onbeperkt opfrissen en heeft alle tijd voor haar vriendinnen. Ze weet zeker dat ze nog meer van de wereld zal zien want niet alleen de markt in Heiban is bijzonder…

Tussen het koken, wassen en strijken door vertellen Bakhita en Fatima uit Kadorow over hun leven. 's Morgens vroeg staan ze rond half zes op en verzorgen hun gezin. Dan vertrekken de oudsten naar school een uur lopen verderop, terwijl zij met man en peuters naar het veld van een familielied trekken.
Een familie, de echtgenote behoort tot die van haar man, werkt nauw samen. Zij vangen elkaars kinderen op en werken als één groep op de akkers, dan hier dan daar. Het is een goed georganiseerd geheel waarbij afspraken over tijd en plaats volkomen duidelijk zijn: eerst worden een of meer weken bij een oom stenen uit zijn akker verwijderd, rotsblokken verzameld en terrassen aangelegd, wat later komt een ander familielid aan de beurt.
Stap voor stap en zij aan zij werkt de hele ploeg door tot ver na het middaguur zodat tijdens het regenseizoen overal gezaaid kan worden en er op den duur meer oogst te verwachten valt. Man én vrouw vertrekken 's morgens vroeg tegelijkertijd, werken de hele dag samen binnen het familiegeheel en keren pas laat in de middag terug naar hun eigen huis. Daar zoekt de echtgenoot een rustige plek om een uiltje te knappen terwijl zijn vrouw opnieuw op pad gaat om water te halen. Ook die plek ligt vaak ver verwijderd van haar huis en een uur heen en terug lopen met een zware jerrycan op het hoofd, behoort tot haar dagelijkse taak.
Daarna zijn er vele hongerige magen te vullen en stampt ze maïs, snijdt uien en kookt het avondeten waarmee ze eveneens enkele uren zoet is. Bovendien moet er gewassen worden en gestreken met een ouderwetse strijkbout, want iedere dag wisselt men van kleding.
Uit hun verhaal blijkt dat aloude tradities niet toestaan dat vrouwen twee uur vóór hun man naar huis terugkeren. Daarom besluit Nasr Eldin tijdens onze ochtendbespreking een wetsvoorstel in te dienen dat, als het wordt aangenomen, de taken van tienduizenden vrouwen zal verlichten. Stap voor stap zullen mannen wennen aan nieuwe gebruiken en inzien dat huishoudelijke klussen eveneens zwaar werk zijn…

In Soedan is een vroeg ontbijt niet gebruikelijk, daar wordt pas tegen een uur of elf, twaalf voor gezorgd. Lastig omdat het een warme maaltijd betreft, zelf koken teveel tijd in beslag neemt en de workshops geen vertraging mogen oplopen.
Een gezamenlijke maaltijd in een van de eettentjes op de markt biedt uitkomst en Tawfig zorgt ervoor dat een groot blad met gerechten op de afgesproken tijd klaarstaat. Het zorgt voor een fikse opstand: onze dames vinden de maaltijd die ze voorgeschoteld krijgen, vies. `Wij zullen dit onze gezinnen nooit voorzetten, zo koken wij niet,' sputteren ze tegen en hun afkeurende blikken onderstrepen dit.
Op verschil in smaak waren we niet bedacht maar na overleg zijn we eruit: 's morgens volgen we onze keuze en eten op de markt, 's avonds eet iedereen gewoon wat de Kadorow of Shuwaya pot schaft. Straks mogen de vrouwen zelf naar de markt om inkopen te doen voor het avondeten en daar grijpen ze hun vrijheid met veel plezier en kopen niet alleen de groente waaraan ze gewend zijn maar nemen ook koffiebonen mee. Koffie dat eigenlijk alleen door mannen wordt gedronken, is hier een onverwachte luxe dat staat voor het vrije leven in de compound.

Het is bijzonder dat in Heiban drie groepen vrouwen voor het eerst langdurig bij elkaar zijn en er wordt veel gepraat, gegiecheld en gelachen. Discussies over de uitvoering worden voortgezet en enkele taferelen opnieuw gespeeld. Niet serieus genoeg want de dag was lang en de concentratie ontbreekt ten ene male. De wens van de mannelijke onderwijzers om nog langer te oefenen wordt dan ook luchthartig weggewuifd.
Zingen, prachtige traditionele dansen uitvoeren dat is wat ze wensen. Hun verlegenheid is overwonnen en ze maken plezier. Het ene na het andere lied weerhoudt de zwaluwen niet vlak langs ons heen te scheren en terwijl de silhouetten van de bergen in het donker verdwijnen genieten we van dit samenzijn.

De laatste ochtend bereidt iedereen zich voor op het grote moment, de officiële uitvoering voor de vele genodigden en het vertrek naar huis meteen daarna omdat de lorrie voor het donker terug moet zijn. Om vijf uur worden lakens en slopen gewassen, bedden buiten opgestapeld, *tukul* en keuken schoongemaakt en tassen ingepakt. Terwijl anderen een bad nemen worden haren opnieuw gevlochten en kleurige sluiers keer op keer herschikt. Zenuwachtig lopen ze voor het laatst naar hun leslokaal, daar fluisteren de marionetten-speelsters nog eens hun tekst, giechelen als ze een zin vergeten en weten zeker dat het nooit meer goed komt. Pas als hun poppen aan de takken van de grote baobab hangen en ze zich achter zijn dikke stam verschuilen, worden hun stemmen krachtiger en voelen ze zich zekerder.

De toespraken op de plek waar vroeger rechters beslisten over goed of kwaad, duren lang. Er zijn veel hoge heren die het woord voeren en opnieuw arriveert een *Sjeikh* met zijn escorte en zoekt een plek tussen de anderen. Al die tijd drentelen de vrouwen ongedurig rond, Hanan is zo zenuwachtig dat ze ter plekke vergeet met welke woorden ze het publiek wil toespreken. Een buiging is voldoende en als een lied klinkt, verdwijnen ook háár laatste twijfels.
Zeven jonge vrouwen spelen de sterren van de hemel. Geconcentreerd en elkaar inspirerend vertellen ze hoe een man als een ware despoot zijn vrouw drilt het vele huishoudelijke werk te doen. Verslaafd aan *marissa* veroorzaakt hij alleen maar ellende en sleept zijn zoon hierin mee.

Er wordt ernstig geluisterd, gelachen als de gevloerde dronkaard zijn kalebashandje nog even optilt en geklapt als de lokale wonderdokter, de *kujur*, het aflegt tegen een echte arts. Het spel eindigt als de vaderfiguur zegt: `wat kan ik zonder mijn vrouw, we moeten meer samen doen…' en hij zingt een lied dat alleen bij bijzondere gelegenheden door de bergen klinkt. Het wordt versterkt als de andere speelsters met hun marionetten naar voren komen, meezingen en dansend de voorstelling afsluiten.

De toeschouwers steken hun enthousiasme niet onder stoelen of banken en klappen hun handen bijna stuk, totdat de vrouwen uit Shuwaya opnieuw een lied inzetten. Ikbal en haar vriendin een bijzondere dans uitvoeren waarbij ze dan weer opverend, dan op hun hurken om elkaar heendraaien. Dan komt Hanan iets naar voren terwijl ze ingetogen danst op het trage ritme van de muziek. Met sierlijke bewegingen laat ze haar sluier meewaaien, haar gezicht gericht op haar dorpsgenoten. Het is zo indrukwekkend dat het iedereen de adem beneemt, zo sereen, zo waardig. Een bijzondere afsluiting van deze première…

Eensgezind staan allen op, klappen opnieuw terwijl jubelkreten door de lucht schallen. Dan spreekt Nasr Eldin namens alle aanwezigen zijn oprechte waardering uit: over het spel, de inzet van de cursisten en hetgeen Heddy in zo'n korte tijdsspanne heeft bereikt. `Het is niet alleen een bijzondere vorm van educatie die lastige onderwerpen bespreekbaar maakt, het verhaal spreekt mannen en vrouwen, jong en oud aan. We hopen van harte dat onze vrouwen hiermee verder gaan…'

Flesjes frisdrank gaan rond en grote manden snoep en dadels. Er is volop tijd om na te praten en op vragen van belangstellenden in te gaan. Ze gaan niet alleen over het poppenspel, ook over de toekomst van Heiban en het Centrum voor Vrouwen dat daarin een rol zal spelen. Nasr Eldin en de aanwezige *Sjeikhs* zijn zeer te spreken over het werk dat we verzetten en zeggen Tawfig hun hulp toe. Niets zal de voortgang in de weg staan en iedereen kijkt al verder dan de dag van vandaag: het moment waarop hij en zijn vier bouwvakkers hier aan de slag gaan en er langzaam maar zeker twee scholen verrijzen.

Alle cursisten hebben geleerd marionetten te maken en kunnen er creatief en zinvol een verhaal mee vertellen. Enthousiast vertellen ze hoe trots ze hierop zijn en met hoeveel plezier ze terugkijken op hun workshops, de voorstelling en alles wat daar omheen gebeurde!
In Shuwaya gaan de vrouwen en onderwijzers op beide scholen een voorstelling geven, Bakhita en Fatima uit Kadorow willen in hun dorp met de kinderen poppen maken en samen met hen verhalen bedenken en spelen. De onderwijzeressen uit Heiban zullen hetzelfde doen: waarbij de jongsten een ander verhaal krijgen voorgeschoteld als de oudere leerlingen.
De poppen, het gereedschap en de materialen zijn eerlijk verdeeld over de verschillende groepen: allen krijgen drie poppen mee en genoeg materiaal om er opnieuw mee aan de slag te gaan. Bovendien zijn er blijvende contacten gelegd tussen de vrouwen onderling en reist een van de onderwijzeressen mee met de lorrie naar Kadorow en Shuwaya. Zij heeft inmiddels zoveel verhalen gehoord dat zij wil zien waar haar vriendinnen wonen. Een onverwachte meerwaarde…

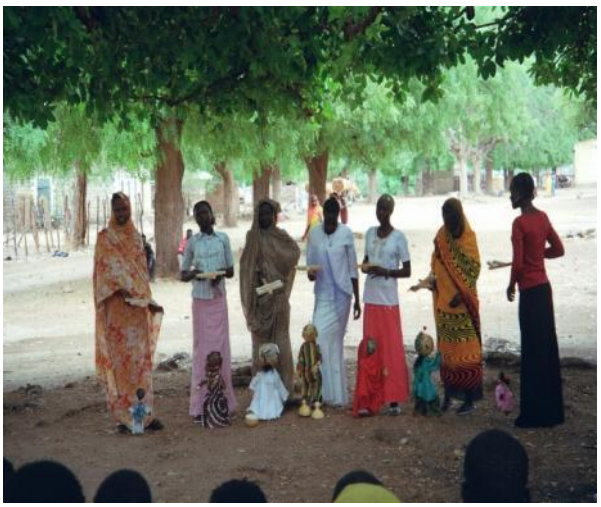

ER WORDT GESCHIEDENIS GESCHREVEN

Ook vandaag toert een auto met grote luidspreker rond in Heiban en laat de bevolking weten dat de geplande komst van hun grote leider een dag verschoven is. De karavaan met de belangrijkste Nuba politici en hoogste militaire vertegenwoordigers komt morgen naar Kauda in plaats van vandaag. Eerdere bijeenkomsten liepen volkomen uit de hand en hielden hen een dag langer op dan gepland.
In de kantoren van Nasr Eldin staan manden met vlaggetjes klaar, buiten worden spandoeken beschilderd met uitbundige teksten en velen staan in de startblokken om op pad te gaan. Degenen met familieleden in Kauda boffen, zij vertrekken straks met hun feestkleding in een mand zodat ze morgenochtend als eerste een gunstige staanplaats kunnen zoeken.

Maandag 14 april zal voor eeuwig in het geheugen van de bevolking staan gebrand. Mannen, vrouwen en kinderen van dorpen en gehuchten rondom Kauda bereiden zich al vroeg in de morgen voor op de komst van Abdel Aziz Adam al Hilu. Opvolger van de overleden SPLA opperbevelhebber Yousif Kuwa, een held die de vrede niet meer meemaakte en wiens dood ieder jaar officieel wordt herdacht.
Voordat hij in 2001 aan de gevolgen van kanker overleed, heeft Yousif Kuwa zijn taken formeel overgedragen aan Abdel Aziz: een oude vriend waarmee hij jarenlang samenwerkte. Een waardig opvolger omdat hij niet alleen betrokken was bij de besprekingen over het staakt het vuren maar tevens bij het opstellen van het akkoord dat bekend staat als "the Comprehensive Peace Agreement" (CPA). De vredesovereenkomst die 9 januari 2005 door de twee belangrijkste strijdende partijen, de SPLA en de regering in Khartoem werd ondertekend in Kenia. Abdel Aziz vertrok daarna om persoonlijke redenen, maar vooral voor medische behandeling, naar Amerika. Gedurende deze periode bezocht hij Soedan enkele malen en was eveneens aanwezig toen SPLM delegaties in Washington besprekingen voerden. Zo bleef hij betrokken bij de Nuba problemen maar werd desondanks node gemist.
Nu is het eindelijk zover: Abdel Aziz maakt zijn belofte waar en zal de Nuba stap voor stap naar een betere toekomst leiden. Jubelend en juichend wordt hij straks welkom geheten…

Vanaf acht uur is het verzamelsein te horen en een uur later is iedereen zo ver: drie lorries zijn van onder tot boven en van links naar rechts in beslag genomen door tientallen mensen en alles en iedereen zwaait met papieren vlaggetjes. Ik bof, ben als officiële gast uitgenodigd door Nasr Eldin en zit comfortabel op de brede achterbank tussen zijn stafleden.
Tawfig voert de stoet aan, zittend op zijn motor waarschuwt hij mensen opzij te gaan en ruim baan te geven aan de zwaarbeladen lorries. Zijn bijrijder heeft een grote luidspreker in zijn hand waardoor hij voortdurend mensen toeroept het festijn mee te vieren en de mannen in en op onze auto zwaaien bij iedere passant met hun vlaggetjes terwijl ze vreugdekreten slaken. Het werkt aanstekelijk en versterkt het plezier van allen die onderweg zijn: per auto, fiets of lopend naar Kauda trekken.
We stoppen elk kwartier, wachten tot de lorries weer aansluiten en rijden dan verder: zingend en toeterend bij elk bekend of onbekend gezicht.

Op het immense veld net buiten het centrum zoeken de chauffeurs een plaats in de schaduw en staan de vervoermiddelen uit Heiban keurig naast elkaar. Ook verderop stoppen lorries, klauteren de inzittenden eruit terwijl de chauffeur enthousiast naar de vele omstanders claxonneert. Velen drentelen rond om vrienden de hand te schudden, anderen voegen zich meteen bij hun eigen groep, bang hun introductie te missen.

Fluitjes schallen over het veld, trommels worden omgegespt en traditionele kleding maakt er een vrolijke boel van. De stralende zon wordt te lijf gegaan met een wollen muts of een

kleurige hoofdtooi en bekers water gaan van hand tot hand. Het is feest en iedereen verheugt zich op wat komen gaat.
De eerste groep formeert zich en maakt een rondgang over het veld. Mannen, vrouwen en kinderen dansen, zingen clanliederen, trommelen dat het een lieve lust is en laten voorouderlijke versieringen rinkelen. Daarna gaan ze op weg naar de hoofdstraat van Kauda en stomen direct door naar het pad waaraan de school voor onderwijzers grenst. Binnen de omheining staan tafels en stoelen op een soort veranda, op kleurige kleedjes wankelen smalle vaasjes met een plastic bloem en ervoor staat het spreekgestoelte klaar. De microfoon wordt getest en even zou je denken dat de hoge bestuurder over een half uur arriveert want enkele genodigden zitten al klaar op de luxe stoelen die voor hen zijn klaargezet.

Inmiddels heeft ook onze groep zich aan de anderen voorgesteld, we zijn het veld rond getrokken maar vallen in het niet bij uitbundiger groepen. Ons lied klinkt net wat minder enthousiast, we dansen aarzelend en hebben veelal gewone, keurige kleding aan.
Ook wij zoeken een plek tussen de honderden die langs de zandpaden staan en langzaam maar zeker schuifel ik verder, op weg naar wat schaduw. Wachten duurt lang en voorzichtig wring ik me een half uur later buiten de dikke rij wachtenden, loop achterlangs en tref er niemand meer aan van de vele bekenden die meereisden.
Het brede zandpad waarover de officiële auto met de hoge gasten zal arriveren wordt door stevige mannen hardhandig vrijgehouden en uur na uur verstrijkt. Een groep jonge meisjes marcheert in uniform voorbij en oefent het welkomstlied dat ze straks gaan zingen. De groep vluchtelingen uit Darfur die in het kamp bij Kommo onderdak vonden, formeert zich opnieuw en onderwijl zoemen vrolijke stemmen rond.

De volgende uren worden gevuld met gesprekken en verzoeken om een foto te mogen maken: van een prachtige vrouw die haar traditioneel gevlochten *tabbaq* als hoed gebruikt en een indrukwekkende krijger die voor me danst. Dierenvellen verschijnen in beeld en tientallen enkelbellen rinkelen bij iedere stap.
Dan tref ik Nasr Eldin die op weg is naar de markt om zijn ergste honger te stillen en even verderop sluiten stafleden zich bij ons aan. We horen ’t wel, een half uur voordat Abdel Aziz arriveert, worden we gewaarschuwd…
Langzaam maar zeker vullen de eettentjes zich met mensen die van heinde en ver zijn gekomen en nog steeds niet ontbeten hebben. Andere handen worden geschud en een beker koel water gaat rond terwijl iedereen blij is even rustig in de schaduw te zitten. Een stuk brood en bruine bonen met saus geven weer energie en twee flessen water moeten voldoende zijn om de komende uren heelhuids door te komen.
Toch niet helemaal gerust op de komst van een boodschapper, wandel ik terug. Ontmoet mensen die een praatje willen maken en merk dat ons project Driehoek bij velen bekend is.

Bij de ingang naar het schoolplein fouilleert een vrouwelijke officier me, noteert mijn naam op de gastenlijst en reserveer ik een met rood fluweel beklede stoel door er simpelweg mijn tas neer te zetten. Anderen passen erop zodat ik slechts met mijn camera stand-by rondwandel, eerst de stier opzoek en daar kijk of er al van enige verandering sprake is.
Nog steeds zijn er geen stofwolken die wijzen op een naderende karavaan, wel tref ik er opnieuw Zaki Samwiil van Samaritan's Purse. Hij filmt het hele gebeuren en samen schuiven we voortdurend een tiental meters op, ervan uitgaand dat we dan nog dichterbij de auto van Abdel Aziz kunnen komen.
De zon brandt ongenadig op onze hoofden maar we durven de schaduw niet meer op te zoeken, bang om er op het juiste moment niet te staan. Steeds opnieuw worden we op het verkeerde been gezet, staan klaar om de foto van de dag te maken terwijl er even later een volkomen onbekende langs stuift die het zand hoog laat opwaaien.
Een uur later zoek ik duizelig de schaduw van het schoolplein op, drink een fles water leeg en maak kennis met mensen van Safe the Children en Unicef. Dan neem ik mijn oude plaats op het pad weer in en wacht…

Het is al vier uur geweest en de meesten hebben inmiddels een meegenomen maaltijd gebruikt of een marktkraam bezocht. Kinderen jengelen steeds dwingender en baby's gaan voortdurend van hand tot hand. Aan het lange wachten lijkt geen einde te komen en straks valt de duisternis in. De eerste gezinnen verlaten teleurgesteld het terrein, gevolgd door tientallen anderen. Ze hebben nog een lange weg te gaan voordat ze weer thuis zijn en al hun moeite is voor niets geweest: ze hebben hun leider niet gezien.
Nog voordat ze aan de einder verdwijnen verandert de stemming. Er wordt druk getelefoneerd en terwijl de overgebleven menigte stilvalt horen we dat Abdel Aziz over een half uur arriveert; vooraf gegaan door zijn escorte.

Er valt nog veel te doen en een golf van acties waaiert over de zandpaden. De warrige kluiten wachtenden formeren zich opnieuw in keurige rijen, schoolkinderen pakken hun vlaggetjes weer op, het koor passeert in fikse draf en de os wordt door sterke mannen in een laadbak geschoven. Honderd meter verderop wordt het dier opnieuw midden op het pad gelegd en drie sterke mannen houden hem in bedwang als een scherp mes zijn werk doet. Al snel druppelt zijn bloed gestaag op de grond en vormt een grote plas.

Een grote stofwolk komt dichterbij en het eerste bataljon militairen marcheert over het pad, een strijdlied scanderend en buigend naar vele bekenden. Een oudgediende sluit zich spontaan aan en yelt uit volle borst, oude vrouwen verlaten hun staanplaats en dansen erachter aan terwijl ze schelle kreten de lucht in slingeren. En een traditionele krijger heeft het publiek mee als hij voorop gaat, toont hoe hij eens gevochten heeft en met schorre stem nieuwe liederen inzet als de colonne even zwijgt.
Ze worden gevolgd door tientallen auto's waarin alle belangrijke politici en generaals van de SPLM en SPLA zitten. Ze steken hun armen geestdriftig naar buiten, zwaaiend en groetend.
Dan is het grote moment daar: Abdel Aziz staat in een auto en zwaait de duizendkoppige menigte toe, met Daniël Kodi de vice president en Ismael Khamis, gouverneur van Zuid Kordofan aan zijn zijde.
Het lied van de toekomstige onderwijzeressen gaat op in juichende ovaties die nog toenemen als hij het grondgebied van Kauda officieel betreedt, over de stier stapt en zijn bloed en dat van de stier één worden, zij allen bloedbroeders zijn die op elkaar kunnen rekenen, elkaar zullen steunen bij de wederopbouw van het Nuba Gebergte…

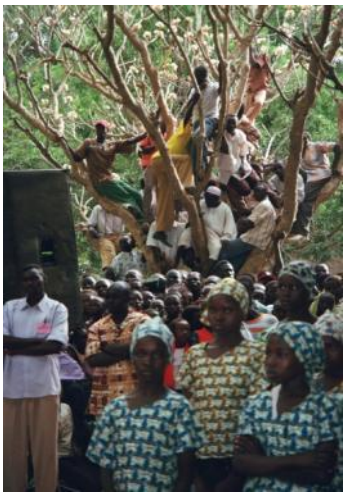

Het duurt even voordat men een plaats heeft gevonden, op een luxe of plastic stoel, tussen de menigte die daarachter staat of in een hoge boom. Er is tijd om Neroun en andere bekenden te begroeten en generaal Kaliman stelt me voor aan opperbevelhebber Abdel Aziz.
Opnieuw wordt de geluidsinstallatie getest, flesjes frisdrank gaan rond en niet veel later worden de eerste welkomstwoorden uitgesproken. Vele toespraken volgen voordat Abdel Aziz zelf het woord krijgt van de ladyspeaker.
Een minutenlange ovatie stijgt op, schelle vreugdekreten klinken en laten horen hoe welkom hij is. Dan zwijgt iedereen en luistert gespannen naar zijn toespraak.

`Laten we vooral niet te optimistisch zijn.
We moeten niet vergeten dat we een lang oorlogsverleden hebben dat diepe wonden heeft geslagen, duizenden mensen heeft beschadigd tot in het diepst van hun ziel.
We moeten dan ook bij het begin beginnen, rustig en stap voor stap de wederopbouw in gang zetten. Iedereen moet zich hierbij betrokken voelen want het is van het grootste belang dat we samenwerken, deze zware klus met ons allen klaren.
Zij aan zij, met mijn hulp en onder mijn verantwoordelijkheid starten we met educatie en gaan dan verder.
Het gaat er niet om hoeveel jaar we nodig hebben voor de wederopbouw, het gaat erom dat we ons einddoel bereiken: een zelfstandig Nuba Gebergte.
Ook Darfur wacht op onze hulp. We moeten onze banden verstevigen en het vredesproces stimuleren zodat ook zij in vrede en vrijheid kunnen leven. Van oudsher zijn wij we bloed-broeders en zij kunnen op ons rekenen.
De SPLM is een belangrijke partner bij het implementeren van de afspraken die in het CPA zijn vastgelegd. We bewaken de voortgang zorgvuldig en reageren alert als teveel oponthoud dreigt.
Onze kracht zal blijken tijdens de democratische verkiezingen die dit jaar gehouden worden. Steun ons en breng uw stem uit. We gaan aan de slag, met uw hulp en uw inzet. We werken aan de wederopbouw en zullen eens als zelfstandige Nuba verder gaan…'

Er wordt geklapt, schelle kreten stijgen op naar de dreigende wolken die boven ons hangen en er wordt uitbundig gedanst en gezongen.
De ene na de andere man hurkt op de grond en veert daarna onder luide aanmoedigingen metershoog op. Een groep vrouwen danst op traditionele wijze voor het podium waarvan de ene na de andere hoogwaardigheidsbekleder verdwijnt, zich terugtrekt in het gebouw. Via een andere uitgang stappen allen in een van de wachtende auto's die hen naar het huis van de gouverneur brengt waar het hoge gezelschap dineert en overnacht. Morgen gaat de lange reis

verder, wordt eerst Heiban aangedaan, zal de weg die langs Oya leidt worden genomen en is Azrag het einddoel voor de volgende bijeenkomst met de lokale bevolking.

Een enorme stortbui barst los en maakt een eind aan het feestgedruis. Velen zagen dit aankomen en zijn al eerder op pad gegaan, anderen zoeken nu een plek om te schuilen. Niet lang want het hoost maar door en uiteindelijk willen we allemaal terug naar huis, naar het dorp waar we vanmorgen vroeg uit vertrokken. Bovendien is het maar de vraag of we bij het inladen van de auto's gemist zullen worden en wat dan?
Rennen dus, onverwachts over een steen struikelen of in een gat zakken waaruit water spontaan om me heen spettert. Mijn ogen wennen nou eenmaal nooit aan de duisternis en mijn zaklantaarn ligt in de compound want we zouden immers Abdel Aziz om tien uur welkom heten.

De auto van Nasr Eldin en de lorries lijken verdwenen maar zijn inmiddels ergens anders gestald. Daar worden grote zeilen over lange balken geslagen, kruipen kletsnatte mensen onder het afdak en willen ook degene die eerder aan de zijkanten hingen of op het dak zaten, een droge plaats bemachtigen.
Na een uur draaien we het weidse pad op, stoppen een kwartier later om nog meer mensen mee te nemen en rijden dan terug naar af. Daar wachten vast nog die en die, ze schuilden hoogstwaarschijnlijk bij familieleden maar we kunnen niet zonder hen naar huis…
Het klopt en als we even later tanken, wachten ook daar mensen uit Heiban. Nasr Eldin wordt verderop opgepikt en net als zijn stafleden klimt ook hij in een van de lorries. De mannen in zijn auto hebben plaats gemaakt voor vele vrouwen die doorweekt van kruin tot tenen, rillen van de kou…

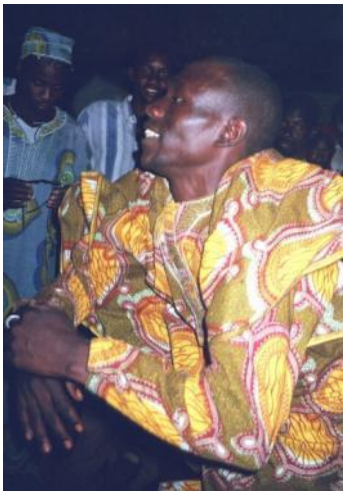

STAP VOOR STAP

Straks vertrekken we naar Kauda en vandaar naar Kadugli, Khartoem en Amsterdam. Daarom wandel ik nog even naar Nasr Eldin om afscheid te nemen, drink koffie bij Nadia en koop ook voor haar een kleine, aardewerken pot: een teken van welvaart die er in december niet was.

Drie jaar geleden arriveerde ik voor het eerst in Heiban, toen vertelde zij me over de oorlog en de ellende van de laatste twintig jaar. In Kadugli en Leira fotografeerde ik de eerste vredes-conferenties en zag vele getekende gezichten die woordeloos hun trauma's toonden. Zij vormden de start van onze werkzaamheden in dit gebied.

In april 2005 was het aanbod op de markt mager. Er zaten vrouwen met een handvol uien of tomaten voor zich op de grond, je kon er maïskolven en bindtouw kopen en er waren enkele marktkramen waar zeeppoeder en andere huishoudelijke artikelen aangeschaft konden worden. De meeste mensen liepen in kleren die zichtbaar oud waren en vele gaten vertoonden en tientallen kinderen zwierven rond op zoek naar een klusje.

Voor tientallen dorpelingen is dit een periode die ze achter zich hebben gelaten, terwijl anderen nog lang niet zover zijn. Het dagelijks leven wijzigt stap voor stap en je ziet dat er nieuwe initiatieven worden ontplooid. Er zijn nu meer kinderen die het brood dat hun moeders bakken te koop aanbieden en sommige vrouwen spreiden meterslange doeken uit waarop ze hun waar aanbieden. Verderop zitten degene die slechts een handvol vruchten, groente of van hout gemaakte stampers verhandelen en er staat een jongen met een kip in zijn handen die voor inkomen moet zorgen. Daar kopen Tawfig en Omer gedroogde insecten en sprinkhanen om hun eiwittekort aan te vullen.

Nadia ziet er prachtig uit en slaat regelmatig een andere kleurige doek om haar hoofd en schouders. Ze heeft inmiddels een hulpje dat haar pannen schuurt en thee rondbrengt en draagt enkele smalle, gouden armbanden die haar welstand tonen. Daarnaast heeft ze een paar vrije dagen in de week waarin ze alle tijd voor haar kinderen heeft. Haar klanten bezoeken dan een andere theedame, maar komen terug zodra ze het vuur aanwakkert en het ijzeren kastje dat onder de grote boom staat, uitpakt.

Dit jaar biedt de wekelijkse markt een keur aan groentesoorten, potten en pannen. Katoenen stoffen liggen er op een rol, kleding en ondergoed wapperen in de wind, de buurman sorteert er plastic sandalen of gereedschap en een schoenpoetsertje heeft genoeg klandizie. Het is een drukte van belang waaraan ook de *Falāda*, nomaden uit Nigeria, hun steentje bijdragen. De mannen verhandelen hun vee terwijl de vrouwen handgemaakte manden verkopen waarin hetzelfde blauw is verwerkt als in hun kleding. Onderwijl geeft de plaatselijke expert met het grootste gemak hun traditionele jurken vorm en zet gekartelde biesjes vast…

Tawfig en ik hebben de tijd genomen om vooruit te kijken, enkele kleinschalige projecten door te spreken en een lijst te maken van goederen die gekocht moeten worden.
We bespreken de mogelijkheden die zich voordoen als drie afgestudeerde vrouwen zich in Heiban vestigen, met een echtgenoot die voor inkomen zorgt waardoor salaris niet relevant is. Wat zij bieden is daadkracht en hulp bij het verbeteren van de leefomstandigheden van vrouwen in het bijzonder.
Hoe eenvoudig of moeilijk is het om hier een officieel geregistreerde organisatie op te zetten? Vrouwen die gedreven werken moeten in staat zijn een NGO op te tuigen, een vervolg geven aan hetgeen wij starten, nieuwe ideeën aan te dragen en microfinanciering te organiseren op het moment dat daar behoefte aan is. Zij kunnen onze contacten inschakelen om extra hulp te genereren en…
Vele mogelijkheden borrelen op maar als eerste zal Tawfig dit met de betrokkenen bespreken en nagaan op welke wijze zij hun plannen in een vat kunnen gieten.

De vele gesprekken die ik voerde met zestien- en zeventienjarige jongens die binnenkort hun lagereschool opleiding afronden, vragen om onderzoek en een extra investering.
In Heiban en omgeving is geen enkele industrie, je treft er slechts kleine boeren waarvoor uitbreiding van akkers onbetaalbaar is. Hoe kunnen deze jongens een baan vinden die hen inkomen verschaft, op welke wijze kunnen ze straks invulling geven aan hun leven?
Is het financieel mogelijk om een werkplaats te bouwen? Zo een waar leraren eerst les geven en daarna de productie overlaten aan hun leerlingen: bedden, meubilair of andere nuttige zaken die direct verhandelbaar zijn en een meerwaarde opleveren voor maker en koper?
En, als dit haalbaar blijkt, waar vind je dan de machines die hiervoor nodig zijn? Kan de Stichting Gered Gereedschap wellicht een oplossing bieden?
Afzet van producten zal geen probleem zijn want de vrede lijkt bestendig. Steeds meer vluchtelingen keren definitief terug en familieleden komen langdurig op bezoek. Tot nu toe sleepten zij hun eigen bed mee maar als er plaatselijk aanbod is hoeft dat niet meer.
Huizen worden hersteld en er worden kamers bijgebouwd, ze vragen om een nieuw soort inrichting. De landbouw bloeit op, rondom de bergen worden terrassen hersteld en de opbrengst van de akkers groeit langzaam maar zeker. Drie jaar geleden zag ik acht koeien in totaal en huppelden op enkele plaatsen wat geiten rond. Inmiddels tref je ze steeds vaker aan en zie je kleine jongens die de koeien van hun familie hoeden. Stap voor stap gaat het beter…

Tawfig zal in Khartoem prijzen vergelijken: van een oliepers waarmee vrouwen olie winnen uit simsim en van een grote generator die niet alleen hiervoor elektriciteit levert, maar ook aan ratelende naaimachines en een kralenslijpmachine. Hij zoekt naar materiaal om een waterreservoir van te maken, kijkt naar dakgoten en pijpleidingen die het opgeslagen water naar een landbouwpilot kunnen leiden en noteert de prijzen.
De kleuren van de uniformen voor Shuwaya en Oya staan op papier en de maten zijn genoteerd. De lijst van Kadorow wordt gehanteerd om de benodigde middelen voor het Centrum voor Vrouwen in Shuwaya aan te schaffen en de tekeningen geven genoeg houvast voor het kopen van de juiste ploeg, een bruikbaar juk, laarzen, een liksteen en zo meer. Als er kant en klare bijenkasten worden verhandeld, zou dat handig zijn maar als dat niet zo is wordt de tekening gevolgd en schaft hij de benodigde materialen aan. `Het kost niet veel tijd om ze te maken en ik doe het graag,' vertelde Abraham enkele dagen geleden.
Tawfig brengt ook twee voorbeelden van huisvlijt naar Shuwaya: een handtas waarin twee delen van de traditionele *tabbaq* zijn verwerkt en een kruk van drie houten poten met een geitenleren zitting.
`De *garrād*, een boom waarvan het schors wordt gebruikt bij het bewerken van een geitenhuid is overal te vinden,' legt hij uit. `Dat spul doodt bacteriën en maakt het leer soepel.'

Lastig is dat de prijs van cement sterk fluctueert, Egypte beheerst de markt en vraagt extreem hoge prijzen. Er wordt inmiddels onderhandeld door de regering, maar resultaat heeft dit nog niet opgeleverd. Ook andere bouwmaterialen zijn in prijs gestegen, een gegeven waarmee we in de toekomst rekening moeten houden.

Zodra de bouw in Shuwaya is voltooid vertrekt de bouwploeg naar Khartoem om er enkele weken met hun familie door te brengen, daarna gaan ze in Heiban aan de slag. Daar heeft bestuurder Nasr Eldin de vijf clans opgedragen de laatste rotsblokken, zand en gravel naar de bouwplaats te brengen zodat men aan onze eisen heeft voldaan voordat de bouwvakkers van start gaan.
Allereerst bouwt men de lagereschool `*Nieuw Soedan*', in een prachtig gebied waar vele terugkerende vluchtelingen zich vestigen. Hier gaan na de zomervakantie hun kinderen naar school terwijl vrouwen het Centrum voor Vrouwen inwijden. Tussen deze werkzaamheden door wordt in Oya een extra klaslokaal gebouwd en een duivenhuis.
Tawfig en zijn mannen hebben er zin in en stomen voortvarend door zodat half november de bouw van onze Driehoek in Tira, Umm Dordo, van start kan gaan...